

A szabadidős programokat önálló szabadidő szervező hangolja össze. Az alsó tagozatos gyerekek részben a napközi idejében vehetnek részt különböző szakköri jellegű foglalkozásokon, részben az osztályok is szerveznek közös programokat. A felsőtagozatosok 8-10 szakkör és 2 tanfolyam közül választhatnak.

Rendszeresen a péntekenként sorra kerülő iskolai programok. Csak jelzésszerűen sorolunk fel néhányat a legsikeresebbek közül:

- szüreti bál,
- játékkaszinó
- 80 perc alatt a Föld körül – játék
- karácsonyi hangverseny,
- sulis szilveszter,
- busójárás,
- disznóvágás
- szülők és pedagógusok bálja
- téli és tavaszi sportnap...

Ahol csak lehetőség van rá a rendezvények nyitottak a családok számára is.

A tanévet immár hagyományosan az iskolatábor zárja, ahol az osztályok és az iskola-közösség egésze is sokszínű, közösségi élményekben gazdag egy hét részese.

A bevezetőben is jeleztük, hogy csupán egy folyamat néhány elemének felvillantására vállalkozhattunk. Szolgáltató, a társadalmi kihívásokra aktív válaszokat kereső iskolának lenni nyilván sohasem könnyű s aligha kell bizonygatni, hogy ma különösen nehéz. Igyekszünk hát megismerni mások törekvéseit, s szívesen állunk rendelkezésére az irántunk érdeklődőknek.

FRISS PÉTER – SÁRI LAJOS

A logika humora

„Nem vagyok sem történész, sem irodalomkritikus. Öregedő úr vagyok, aki már szükségét érzi annak, hogy számot vessen életével. Ezt nem tudom elvégezni, ha nem vetek számot azzal, ami formált és ami kis híján deformált. Bizonyos dolgok nemcsak énrám tartoznak, hanem a nemzetre is, amelyből származom. Tehát nemcsak engem érintenek, hanem még sok hozzám hasonlót. Ezért nem tartom meg ezeket magamnak. Ezért és csak ezért írtam ezt meg” – áll a Leckék a legújabbkori történelemből című kötet egyik írásában, s ez a hangulati attitűd az egész könyv összképét is befolyásolja. A mű a groteszk parabolák és az állatmesék mellett a személyesebb hangvétellű Levélkék egyeneságú leszármazottjának is tekinthető. „A Népi Lengyelország neveltje vagyok” – állítja ugyanebben a szövegben Mrožek, s ez éppen elég anyagot szolgáltat az emlékezéshez.

Az ötvenes évek Kelet-Európája nem a legmegfelelőbb terep egy tisztességes pályakezdésre. De aki, akár Mrožek, 1930-ban született, nemigen válogathat, s nem is igen várogathat: az író húszévesen egy krakkói újsághoz szegődik, s a kor követelményeivel összhangban teljes átéléssel gyártja a termelési riportokat. Nemsokára két kötetecske is napvilágot lát tőle – egy tárcagyűjtemény és egy hosszúra nyúlt tárca –, melyek minden gyermekbetegségük ellenére elindítják őt egy egészen más irányba felfutó pályán. Egyik kritikusbarátjának ekkor még az a véleménye, hogy Mrožek maga bölcsebb, mint a művei. Ez a tézis, ez a megelőlegezett bizalom aztán idővel előre- és visszahatólag is beigazolóódik. Szerencséjére pár év múlva a szerző már színművel rukkol elő, a sikert és hírnevet hozó *Rendőrséggel*, melyben, úgy tűnik, igazi területére és igazi énjére talált. A bölcsesség La Rochefoucauld szerint, akárcsak a vagyon, szerencse függvénye. Is, tehetnénk hozzá. A népi demokráciának titulált államokban bizony mindkettőre nagyon is szükség van a fennmaradáshoz, meg a megmaradáshoz is.

Mrožek egy témájú író: műveiben főleg a hatalom és egyén viszonyát vizsgálja a legkülönbébb szempontokból, helyzetekben és szinteken. Ő maga is majd tíz évig állt egy olyan hatalom hatása, majdhogynem bűvölete alatt, amely saját bevallása szerint még a hitlerizmusnál is hazugabb. Egy tapasztalatlan, elégedetlen, bizonyítani kívánó forrófejű ifjút nem nehéz egy tapasztalt, és bizonyos szempontból akár bölcsnek is nevezhető hatalomnak becsapnia és szolgálatába állítania. Elvégre emberek százezreit, sőt millióit sikerült az ujjuk köré csavarniuk. Belépni könnyű, de ép bőrrel és ép ésszel kikeveredni ebből az ördögi körből roppant nehéz. Nagy józanságra, önmegtartóztatásra, meg szerencsére van hozzá szükség. Mrožeknek ez utóbbi is kedvezett – a gépezet nem rántotta túl mélyre, de nem is lökte túl magasra –, egyúttal pedig egy életre szóló irodalmi anyaggal szolgált neki ez a liaison.

A flört azonban végzetes lehet, hisz a hatalommal szemben bármely egyén csakis potenciális áldozat lehet, derül ki Mrožek írásaiból. A terror iránti vonzalom, az uralkodásvágy, a mások megalázásának és alávetettségének ösztöne valószínűleg alapösztön, mely a társadalmat két, jól elkülöníthető csoportra osztja, hatalmaskodókra és nekik kiszolgáltatottakra. Az író ezt a léhelyzetet aztán kiapadhatatlan forrásként alkalmazza, hisz nemcsak az élet bármely területén fedezhetjük föl ennek az alapképletnek a működését, de az árnyalatok, a két szemben álló fél lelki típusának ezernyi tónusa, színskálája van, az önkényeskedőtől az önkéntes áldozatig, a szellemi szélütöttségtől a kifinomult gonoszkodásig, a ravasz alázattól a nyílt majomkodásig, egyszóval a végtelenig.

Noha a Mrožek-opusz darabjai szerves egészet alkotnak, s a mrožekológusok szerint a színművek nyelvezete azonos az elbeszélések nyelvezetével, a drámahősök pedig annyira nem egyéniségek, nem egyénített figurák, hogy akár szabadon átjárhatnának a prózákból a drámákba és vissza, a két műfaj közötti különbség mégis adott, s ezáltal a próza lehetőségei is más irányba nyúlnak ki. Alapvetően három prózaformával él a szerző, az elbeszéléssel, a parabolával és az állatmesével. Itt-ott még ez a felosztás is önkényesnek tűnik, hisz a típusok akár egybe is mosódhatnak: az elbeszélések is hajlanak morális tanulság megfogalmazására, s groteszk műfajról lévén szó, gyakran kerülnek állatok és emberek egyazon történetbe és egyazon szituációba. A groteszken belül ugyanis minden megengedett, ami a szemrevételezés tárgyát a végletekig kinagyítva pellengérré állíthatja. A legképtelenebb képtelenség, ha kellő komolysággal és következetességgel viszik végbe, a dolgok fonákjának felmutatásával a visszajáról a színére fordítja a jelenségeket. Minél kiélezettebben lehetetlen az állítás, annál egyértelműbb és kézzelfoghatóbb a valóság. A groteszk úgy állítja helyre az önmagából kifordult világot, hogy a feje tetejére állítja azt.

Az egész szocialista táborban volt annyira abszurd a helyzet, hogy a hatvanas években kibontakozó lengyel avantgárd és kísérleti színházak, színházi műhelyek kitűnő táptalajra találtak benne. Elég volt a hétköznapokból kiragadni valamit, s megfelelő szögben megtörve és permutálva bemutatni, a leghajmeresztőbb színpadi képtelenségnek is valóságszaga volt: az embereknek már a bőrébe itta bele magát ez a torz állapot. Mrožek, egyike ennek az abszurdnak nevezett valóság-hű színház legkiemelkedőbb és legismeretesebb alakjainak, jó érzéssel emeli ki azokat a mozzanatokot, amelyek nemcsak Kelet-Európa e szegletén s ebben a nyakatekert rendszerben érvényesek, hanem azokra az általános emberi gyengeségekre, tehetetlenségekre, esendőségekre is rámutatnak, amelyek annyira jellemzőek erre a fajra a földgömb bármely pontján.

Már az ókor nagy szerzői is tudták, ha az emberről és az emberiről kívánnak szólni, nem butaság állatfigurákat hívni segítségül, mert ezek társadalmi csoportok, történelmi szituációk, emberi tulajdonságok vagy konkrét személyek kifizurázására, félreismerhetetlen megjelenítésére egyaránt alkalmasak. Az állati az emberben roppant beszédessé válik az emberies állatokban. Már a korai Mrožek-művekben is szerepelnek állatfigurák – első remekei középpontjában éppen egy zsiráf, a másokban meg egy elefánt áll –, idővel pedig a próza törzsanyagát, elmaradhatatlan ábrázolásmódját alkotják az állatmesék. A Leckékben is fölbukkannak, ezúttal a Kakas, a Róka meg az elbeszélő hármásában.

Kitűnő példa erre a Megemlékezés című „történetecske”:

„– Jó lenne valami emléktáblát avatni – mondta a Kakas.

– De hát én nem emlékszem semmire – aggodalmaskodott a Róka. – És te? – fordult hozzám.

– Mindenféleére emlékszem, hol erre, hol arra, de úgy általában semmi különösre.

– Mire például?

– Nem jut eszembe.

– Ez is azt mutatja, hogy igenis szükség van emléktáblára – jelentette ki a Kakas. – Így nem emlékeztek semmire.

– De milyen ügynek szenteljük az emléktáblát, ha mindegyikötök másra emlékeznek?

– Nem baj az. *In bianco* emléktáblát avatunk.

– Milyet?

– Bemutatóra szólót. Mi elhelyezzük az emléktáblát és mindenki, aki ránéz, arra emlékszik, amire akar. Az a lényeg, hogy legyen tábla.

Úgy is tettünk, ahogy elgondoltuk. Szép táblát helyeztünk a falra, rajta a felirat: „emlékére”, előtte három pont.

Nagyon szépen sikerült. Másnap visszamentünk, hogy megnézzük, mi a helyzet.

A tábla előtt két alak állt.

– Önök helyezték ide az emléktáblát?

– Igen. Szép lett, nem igaz?

– Velünk jönnek.

Bekísértek a hivatalba. Nem postahivatal volt.

– Önök helyeztek el emléktáblát annak emlékére, aminek nem kellett volna?

– Nem feltétlenül mindenkit arra emlékeztet a tábla, amire emlékezni akar.

– Nagyon jól tudjuk, ki mit akar.

– De ezek különböző dolgok lehetnek. Nem mindenki ugyanazt akarja.

– Nagyon jól tudjuk, mit akar mindenki.

– De hát mi épp ellenkezőleg.

– Mivel ellenkezőleg?

– Ellenkezőleg azzal, amiről azt gondolják, hogy azt gondoltuk.

– Tudjuk már, mit gondoltak maguk.

– Hát ez az. Mi pont fordítva.

– Hogyhogy fordítva?

– Fordítva, nem arra, amiről úgy gondolják, hogy úgy gondoltuk.

– Aha, szóval elismerik, hogy úgy gondolták?

– Igen, úgy, de más.

– Ne köntörfalazzanak. Ahhoz, hogy másat gondoljanak, előbb azt kell gondolniuk.

– Mit?

– Hát azt, amit nem kell.

Igazat kellett adnunk nekik, bár ártatlanok voltunk. A logika az logika.

Azzal a feltétellel engedtek el, hogy egyáltalán nem fogunk gondolkodni. Útban hazafelé elmentünk a tábla mellett. De a tábla már nem volt ott.

– Gondolsz valamit? – kérdezte a Róka félhangosan.

– Én? Dehogy – feleltem hangosan. – Talán a Kakas?

– Úgy gondolom... – kezdte a Kakas, szintén hangosan.

– Akkor jobb, ha abba hagyod – vágott a szavába a Róka suttogva.

– Miért? – ellenkezett a Kakas hangosan. – Én csak arra gondoltam, jó lenne elhelyezni egy emlékt...

Nem tudta befejezni, mert a Róka mancsa befogta a csőrét. De a Kakas energikusan kiszabadította magát.

– Mi bajod van?! – kiáltotta helybenállva. – Csak azt akartam, hogy helyezzünk el egy emléktáblát az emléktábla emlékére!

Nem tudtunk véleményt formálni a javaslatról, mert odalépett hozzánk két alak.

– Oszoljunk, ne csoportosuljunk – mondták. – Oszolni, oszolni!

Így hát oszoltunk, oszoltunk."

Bizony, a logika az logika, ahogy az elbeszélő is megjegyzi. A szatirikus műfaj erre a közhelyre alapoz, az igazán jó, gondolati szatíra pedig éppen a logika túlhajszolásával teszi nevetségessé a logikát. A legsikerültebb mrožeki groteszk parabolák, abszurd szto-

rik és állatmesék ezt mesteri fokon űzik. A szöveg rövid, a szituációra kihegyezett, a szereplők pedig kizárólag a helyzet résztvevőiként funkcionálnak: akárcsak az előbbi állatmesében, nem típus, nem tulajdonságot jelenítenek meg, hanem egy egyszeri párbeszéd vagy esemény elmaradhatlan kellei csupán. Önnön sztorijuk epizód szereplői, mert vagy túlon túl általános jelenségek, vagy pedig egyetlen jellemzőjükre derül fény a történet során. A valódi főszereplő a szöveg gondolati eleme: az illogikusig, a logika megcsúfolásáig űzött logika az, amely e prózávilág különös attitűdjét, fanyar, ám mégsem kilátástalan humorát adja. A logika humora ez, mondanák a mrožekológusok. A kívülről, a külső szemlélő részvét- és részrehajlásmentes beszámolójának szarkazmusa.

Mi az, ami ezt a prózát megőrzi a kilátástalanság mélabújtató? Ha összevetjük Mrožek világát az abszurd nyugati nagy mestereinek, akár Beckettnek, akár Ionescónak a világával (akik prózaírók is elsőrangúak), rögtön a két megközelítés, a kétfajta láttatás közötti fényévnyi távolság tűnik fel. Míg Mrožeknél a dolgok a szemünk láttára bonyolódnak, az események felperegnek, s végkimenetelük ha nem is kétesélyes, de variabilis, addig az abszurd nagy öregjei már egy véghelyzetet rögzítenek, egy végállapotot, amelyből aztán se jobbra, se balra nincs kimozdulás, nincs kiút. A mrožeki szatíra szituacionális, helyzetkomikum is, az események lefolyásából ered blőd és nevetséges voltak, tehát a jelenség logikájának a humora ez. Beckett és Ionesco vészjósló kedélye a lélekből fakad, a mosoly a lelkeleg mélybe zuhant emberi kreatúrák végső vigyora. A mrožeki humor a szellemi konstrukciók fintora, a szorult helyzetbe került ember öni-gasztalódása. Beckett és Ionesco fekete derűje egzisztenciális eredetű, mely ellentmondásos voltánál fogva feloldhatatlan. A helyzet ugyanis megoldható, a létezés mint olyan azonban soha.

A Leckék című Mrožek-kötetnek ha nem is optimista, de kedélyesen rezignált, ironikus összképet leginkább talán a személyes hangú, önéletrajzi jellegű elbeszélések kölcsönöznek. Az „öregedő úr” visszaemlékezései ezek, amelyek egy élet tapasztalatainak, hányattatásainak letisztult bölcsességéből eredően már nem is olyan borzasztóak, nem is olyan világfenyegetők, katasztrófálisak. Elvégre vagy túlélhetők, vagy nem. Az emberi létezés, a hétköznapi tragikumai kissé eltávolodnak a visszatekintőtől, jelentőségük összezsugorodik, hajcihői leegyszerűsödnek. A Leckék utolsó darabja egy olyan novella, mely az egész könyv hangulatát, elnézően ironikus szemléletét tükrözi, s talán egy új mrožeki novellatípus kezdetét is jelenti.

„Fejlődés

Éldegélek. Kikapcsolódásképpen szeretem nézegetni a csótányokat. Külön-külön nem érdekesek, de együtt hatalmas potenciállal rendelkeznek.

Tegnap például üldögélek a konyhában, dohányzom, ezek meg futkosnak. Futnak, futnak, majd egy pillanatban Leonardo da Vinci Mona Lisa című remekművévé rendeződnek. Véletlen? Aligha, a fejlődés sziklaszilárd törvénye, a csoport teremtő dinamikája, evolúció. Elég, ha futkos a társadalom, már meg is vannak az eredményei.

Csak az a baj, hogy rögtön szét is futotak. Leonardo nem tartott tovább egy másodpercnél. Gondoltam, hozom a csótányirtó sprayt, megvárom, míg megint elérnek valami eredményt, lefújom és rögzítem. Elő a sprayt, lesben állok.

Ezek megint erre-arra. Mintha felvillant volna Manet, Reggeli a szabadban. Továbbengedtem. Láthatóan előrehaladtak a fejlődésben, mintha az impresszionizmusnál tartanának. Rögzíthetném, de jogomban áll-e feltartóztatni a fejlődést? Az impresszionizmus komoly vívmány, de ha feltartóztatom őket, ki tudja, hova nem jutnak el, ahová eljuthattak volna.

Kubizmus – mehet.

Szürrealizmus – mehet.

Ujjam a sprayen, de még nem nyomom meg. Tudvalevő, hogy az új után újabbnak, azaz a jó után még jobbnak kell jönnie. Nem kell tehát aggódní, hogy szétoszlott Leonardo a későbbiekkel együtt, ellenkezőleg, ez a fejlődés.

Már a jelennél tartunk. A legszuperebb. Például Warhol. De már nem ő az utolsó szó, szinte már klasszikus. Még egy kört, gyerekek, fussatok ki valamit, ami még nem volt. Én pedig várom a legnagyobb, korszerűsége, vagyis azt, ami a legjobb.

De mi ez, már nem látok semmit, csak futkosó csótányokat. Kifulladtak? Valami dekadencia? A művészet hanyatlása? Meresztem a szememet, de a csótányokon kívül nem látok semmit.

Jaj, de ostoba vagyok. Hogy láthatnék bármit is, amikor még nem fejlődtem odáig. Nyilván már a huszonötödik századnál tartanak (elmúlt már éjfél és gyorsan futkosnak), én meg még mindig a huszadik század végénél járok. Nem tud lépést tartani velük az érzékelés, ez a baj.

Letettem a sprayt, és elmentem aludni. Ötszáz év múlva visszamegyek a konyhába."

Slawomir Mrožek: Leckék a legújabbkori történelemből. Pesti Szalon, 1992.

JÓSVAI LÍDIA

A lassított írás-olvasás tanítási tapasztalatai

Első osztályban szerzett több éves tapasztalatunk azt mutatta, hogy az osztályunkba került gyerekek között több-kevesebb olyan tanuló akadt, akiket csak nagy nehézségek árán tudtunk megtanítani írni, olvasni. A szakirodalom tanulmányozása, különböző tanfolyamok elvégzése megerősített bennünket abban, hogy az első osztályba beiratkozó 6-7 éves gyerekek másra és másként van szüksége, mint amit a központilag meghatározott tanmenet és követelményrendszer előír. Így született meg 1991 őszén a programtervezet (1), amely lassítja az olvasás és írás elsajátításának tempóját, s kiemelten foglalkozik a megnyújtott (két hónapos) előkészítő időszak feladataival.

Az új program kipróbálására a kecskeméti Tóth László Általános Iskola egyik első osztályában került sor. A 21 beiratkozott első osztályos gyerek a város 6 óvodájából érkezett. Feltételezhető volt tehát, hogy iskolai készülségük már emiatt is különböző, nem beszélve a képességek és a családi szocializáció eltérő színvonaláról. Az iskolakészülség megállapítására májusban minden tanulóval elvégeztük Nagy József PREFER Preventív fejlettségvizsgáló rendszer 4-7 éves gyermekek számára (Akadémiai Kiadó, Bp., 1986.) című könyvének vizsgálatait.

A tudásbeli felkészülséget vizsgáló hat teszt összesített eredménye a tudásindex, amelynek segítségével a gyerekek fejlettségi szintjét az országos átlaghoz viszonyítottuk. A fejlettség az országos átlagnak megfelelő, vagy néhány hónapnyi pozitív irányú eltérés tapasztalható 4 tanulónál (19%). Hat hónap vagy annál kevesebb negatív irányú eltérés 6 főnél (28,5%) van, hat-tizenkét hónapnyi lemaradás pedig 4 tanulónál (19%). Tizenhárom-huszonnégy hónapnyi a lemaradás 4 főnél (19%), és huszonnégy hónapnál is több 3 tanulónál (14,5%).

Nagy József szerint az életkorhoz viszonyított tudás fél vagy egy éves negatív eltérése már „mérlegelendő”, ezért az induló osztályban várhatóan komoly nehézséget fog okozni a 11 fő erősen lemaradott tanuló fejlesztése. A megoldásra Nagy József könyvében találunk reményt keltő szavakat: „... az alsó tagozat elemi ismeretei és készségei minden egészséges gyermek által elsajátíthatók, tetszés szerinti színvonalon, ha elegendő idő és megfelelő módszerek állnak rendelkezésünkre. Aki ezt tagadja, az csak az emberek egy kiváltságos rétegének a tanulékonyágát ismeri el. Tehát csak szervezés, módszer kérdése, hogy minden gyermek kifogástalan színvonalon sajátítsa el a szükséges elemi ismereteket, készségeket és képességeket...”

Mivel a tudásindex általános érvényű mutató, ennek összetevőiből kellett megállapítanunk az egyes területek fejlettségi szintjét és a fejlesztés szükségességét minden gye-